

**K XXI VEKU. ALTERNATIVÜ. POLITIKA, EKONOMIKA
I SZOCIALNO-TRUDOVÜJE OTNOSENYIJA**

*(A 21. század felé. Alternatívák. Politika, gazdaság,
szociális és munkaviszonyok)*

Moszkva, Iszpran, 1997. I–II. köt. 219, ill. 249 p.

A kétkötetes munka egy 1996 májusában Moszkvában lezajlott konferencia írásos anyagainak többségét közli. A konferencia házigazdája a moszkvai akadémiai Munkásmozgalom-történeti és Összehasonlító Politológiai Intézet volt, de a konferencia megrendezésében társintézményként részt vett a francia École Pratique, a Maison des Sciences de l'Homme, illetve az olasz Feltrinelli Intézet. A kötetekben a többnapos konferencián el nem hangzott szövegeket is megjelentettek.

A konferencián az orosz, francia, olasz résztvevők mellett meghívottaként ott voltak és előadásokat tartottak angol, amerikai, ausztráliai, skandináv és közép-európai – így magyar – történészek, szociológusok is.

A könyv bemutatását a végével kezdve: a tétet az egész találkozó lelke, kezdeményezője, a moszkvai intézet igazgatója, Timur Timofejev akadémiai levelező tag elemző-összegző írása zárja. Timofejev újszólván a lehetőleg vállalkozott, amikor több mint 30 előadás alapján áttekintést adott arról, a valóságban milyen problémákkal kell mindenkinek szembenéznie a 21. század küszöbén. T. Timofejev ennek kapcsán érzékeltette, hogy a konferencián országonként, régióként, de problémaköröként is nagyon sokféle vélemény hangzott el, különféleek voltak a megközelítések is, ám a közös az volt, hogy a problémák megoldásában mindenképpen a komplex megközelítések szükségességét hangsúlyozta, egyetértve azzal, hogy a gazdasági megoldásokat nem lehet elszakítani a szociálisoktól.

A globális kihívásokkal szembeni „nagy megoldás” – miként Timofejev számos résztvevő előadására is hivatkozva jelezte – nem valamiféle gazdasági fejlődés automatizmusa révén jön majd el. Számosan bírálták a „szabad piaci” megoldásokban bízók tévedéseit, illúzióit – ezt tette többek között Ken Livingstone, a brit Munkáspárt parlamenti képviselője is, aki hangsúlyozta, hogy a szabad piaci modell végeredményben kiszűri a lehetséges gazdasági ráhatásokat. Ezt a kritikai szemléletet az orosz házigazda intézet igazgatója is maximálisan osztotta. Timofejev a gazdaság síkján hangsúlyozottan a „vegyes gazdaság” modelljét karolta fel, politikai síkon pedig a szociáldemokrata, illetőleg – mint többször is megfogalmazta – „valamilyen bal-centrumos” megoldásokat tekintett kívánatosnak, s ennek során tág teret nyitott a különféle koalíciók számára. Ennek kapcsán utalt az 1990-es évek közepén kialakuló, esetleg eredményeket is felmutató koalíciókra, többek között az olaszországra. Az hogy az ilyen bal-balcentrum koalíciók mennyi problémát, sőt nagyon keserves tapasztalatokat is hoztak – ez külön nagy kérdés, viszonylag kevesen érintették.

A baloldaliság kérdését több előadó, sok tanulmány szerzője érintette. Véleményük szerint az új korszak elején nagyobb szociális igazságosságot kell biztosítani szociáldemokrata szellemben, valamint a demokrácia nem lehet pusztán politikai értelmezésű. Többen előadást tartottak arról is, hogy az 1990-es évek derekán felerősödtek az erre irányuló politikai, illetőleg a vegyes rendű tömegmozgalmak.

L. Mityeva történész a közép-európai országok dilemmáiról adott áttekintést, s mindjárt első mondataiban hangsúlyozta, hogy ezen országokról Oroszországban egyesek lelkesedéssel, mások viszont erős figyelemzetítő intésekkel szoktak nyilatkozni. Ő maga e helyütt azt húzta alá, hogy a „vezető” közép-európai országokban sikerült már megállítani a gazdaság, s mindenekelőtt persze az ipari termelés hanyatlását, ami különben minden rendszerváltó országban kezdetben bekövetkezett. Ám ez a statisztikai adatokkal alátámasztott megállapítás Oroszországban valóban különös felhangot kaphatott és kapott – hiszen ott a termelés és ezen belül az ipari termelés alakulása egészen megdöbbentő és hosszú trendekben jelentkezett. Ami a közép-európai országokat illeti, Mityeva is számos ányoldalra mutatott rá, nemcsak az életszínvonal csökkenésével, de a szociális igazságosság érvényesülésével, a privatizációkkal kapcsolatban is. A közép-európai kialakuló „valóság” mégis távol esik a nyugat-európai szociáldemokrata modelltől – amit általában annyira kívánatosnak ítél a konferencia többsége.

Közép-Európa vonatkozásában hangzott el Jemnitz János előadása is, aki magyar talajon elemezte az állam, a politika, a munkásmozgalmak és a szakszervezetek kölcsönös kapcsolatát a múltban és az 1990-es évek valóságában.

Több előadás érinti a nyugat-európai helyzetet. E vonatkozásban angol és francia, illetőleg német tanulmányokat említhetnék, ám a kötet – érthetően – talán fele részben olyan orosz tanulmányokat közöl, amelyek kifejezetten az olyannyira dinamikus változó és rendkívül ellentmondásos orosz problémákat tárgyalják. Egy orosz parlamenti képviselő tájékoztatást ad arról, hogy többfajta szociáldemokrata párt is működik párhuzamosan Oroszországban, ezek közül többnek képviselője van a Dumában is. A szerző is kívánatosnak látná a nagyobb összefogást, az ütöképesebb szociáldemokrata párt kialakítását. Ebben a vonatkozásban lát üdvös jelenségeket is, de érzékelteti az akadályokat is.

Egy másik történész a szakszervezetek működését elemzi, s azt taglalja, hogy a „rég” szakszervezetek mellett miként alakultak ki az új, „autonóm” és „szabad” szakszervezetek, többek között a bányászok körében. A szerző ezekben a szakszervezetekben látja az előrelépést. (A recenzenst erről nem teljesen győzte meg, s számos kérdést lát a tézisével kapcsolatban, amit a szerző nem old fel; e téma elemzésébe és hosszabb taglalásába azonban nem bocsátkozhatok.)

Orosz talajon a magyar kiadványokból is ismert Robert Jevzerov egy másik fontos témát elemz, a Független Államok Közössége tagjai között hogyan alakul az együttműködés, és melyek ennek a távlatai.

Amikor Oroszország és a szociáldemokrata modell kérdéseit feszegették a különböző orosz szerzők (mind az elmélet szintjén, mind a mindennapi valóságban), akkor persze nem kerülhették meg a kérdést,

hogy a nyugat- és észak-európai modell mennyiben plántálható át Oroszország viszonyai közé. (Ha úgy tetszik, a régi klasszikus kérdés, amivel egykor az úttörőknek – Plehanovnak, Akszelrodnak és Vera Zaszulicsnak – és még sokaknak szembe kellett nézniük.) A válasz most, több mint egy évszázaddal később is nagyon hasonlatos: egyfelől a nyugati modellnek igen nagy az eszmei értéke, feltétlenül tanulmányozandó, és törekedni kell az átvételére. Másfelől azonban ezután a vélemények eltérőek: egyesek optimisták a könnyebb, rövidebb időn belüli átvételt illetően – mások viszont nem. S a kételkedők szintén több okkal magyarázzák, hogy miért kell ehhez több idő.

Végeredményben a kötet egésze, s szinte valamennyi írás egyenként is elgondolkodtató és reális problémákkal foglalkozik.

Jemnitz János